

RAQAMLI SAVODXONLIK: ZAMONAVIY HAYOTNING AJRALMAS QISMI

Murodboyeva Mashhura

*Toshkent amaliy fanlar universiteti Tarix va filologiya fakulteti
Xorijiy til va adabiyot yoʻnalishining I kurs talabasi*

Usmonova Feruzaxon

*Toshkent amaliy fanlar universiteti
Tarix va filologiya fakulteti
Xorijiy til va adabiyot yoʻnalishi oʻqituvchisi*

Annotatsiya: Mazkur maqolada raqamli savodxonlik tushunchasining mohiyati, uning zamonaviy jamiyatdagi oʻrni va ahamiyati tahlil qilinadi. Shuningdek, raqamli savodxonlikning kognitiv, axloqiy va ijtimoiy jihatlari yoritilib, uning shaxsiy va kasbiy rivojlanishga taʼsiri asoslab beriladi. Axborot oqimining ortib borishi sharoitida tanqidiy fikrlash, media savodxonlik va kiberxavfsizlik koʻnikmalarining dolzarbligi koʻrsatib oʻtiladi.

Kalit soʻzlar: raqamli savodxonlik, axborot, media savodxonlik, kiberxavfsizlik, tanqidiy fikrlash, raqamli muhit.

Аннотация: В данной статье рассматривается сущность цифровой грамотности, её роль и значение в современном обществе. Особое внимание уделяется когнитивным, этическим и социальным аспектам цифровой грамотности, а также её влиянию на личностное и профессиональное развитие. В условиях увеличивающегося информационного потока подчёркивается важность критического мышления, медиаграмотности и навыков кибербезопасности.

Ключевые слова: цифровая грамотность, информация, медиаграмотность, кибербезопасность, критическое мышление, цифровая среда

Abstract: This article examines the concept of digital literacy, its role and significance in modern society. Particular attention is given to its cognitive, ethical, and social dimensions, as well as its impact on personal and professional development. In the context of increasing information flow, the importance of critical thinking, media literacy, and cybersecurity skills is highlighted.

Keywords: digital literacy, information, media literacy, cybersecurity, critical thinking, digital environment

Bugungi kunda inson hayotini texnologiyalarsiz tasavvur qilish qiyin. Har kuni smartfon, kompyuter yoki internet orqali turli ishlarni bajaramiz: muloqot qilamiz, o‘qiyamiz, ishlaymiz, hatto xarid ham qilamiz. Shu sababli “raqamli savodxonlik” tushunchasi tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Raqamli savodxonlik - bu faqatgina texnik qurilmalarni ishlata bilish emas. Bu - axborotni topish, uni to‘g‘ri baholash, xavfsiz foydalanish va kerakli joyda qo‘llay olish ko‘nikmalarining yig‘indisidir. Ya‘ni, inson internetda ko‘rgan har qanday ma‘lumotga ishonib ketmasligi, uni tahlil qila olishi va yolg‘on axborotni ajrata bilishi kerak.

Hozirgi axborot oqimi juda tez. Ijtimoiy tarmoqlarda har kuni minglab yangiliklar tarqaladi. Ularning hammasi ham to‘g‘ri emas. Raqamli savodxonlikka ega bo‘lgan inson esa bunday vaziyatda hushyor bo‘ladi: manbani tekshiradi, dalillarga qaraydi va shundan keyingina xulosa chiqaradi. Bu esa nafaqat shaxsiy xavfsizlik, balki jamiyat barqarorligi uchun ham muhim. Bundan tashqari, raqamli savodxonlik ish faoliyatida ham katta rol o‘ynaydi. Ko‘plab kasblar bugun texnologiyalar bilan bog‘liq. Hatto oddiy kasblarda ham kompyuterda ishlash,

elektron hujjatlar bilan ishlash yoki onlayn platformalardan foydalanish talab etiladi. Raqamli ko‘nikmalarga ega inson esa bu jarayonlarga tez moslashadi va samaraliroq ishlaydi.

Yana bir muhim jihat - bu kiberxavfsizlik. Internetda shaxsiy ma’lumotlarni himoya qilish, firibgarliklardan saqlanish va zararli dasturlardan ehtiyot bo‘lish uchun ham raqamli savodxonlik zarur. Aks holda inson o‘z bilmagan holda ma’lumotlarini yo‘qotishi yoki turli muammolarga duch kelishi mumkin. Raqamli savodxonlik bugungi kunda oddiy ko‘nikma emas, balki zaruratdir. U insonning kundalik hayotini osonlashtiradi, xavfsizligini ta’minlaydi va yangi imkoniyatlar eshigini ochadi. Shuning uchun har bir inson, ayniqsa yoshlar, bu yo‘nalishda o‘z ustida ishlashi va bilimlarini muntazam ravishda rivojlantirib borishi muhimdir.

Raqamli savodxonlik fenomeni faqat individual darajadagi ko‘nikmalar majmuasi sifatida emas, balki ijtimoiy-madaniy tizimning muhim elementi sifatida ham ko‘rib chiqilishi lozim. Chunki raqamli muhit insonning fikrlash uslubiga, qaror qabul qilish mexanizmlariga va hatto ijtimoiy identifikatsiyasiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Shu nuqtai nazardan, raqamli savodxonlikni rivojlantirish masalasi ta’lim tizimi, siyosiy boshqaruv va axborot xavfsizligi bilan chambarchas bog‘liqdir. Zamonaviy ilmiy tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, raqamli makonda faoliyat yurituvchi shaxslar ko‘pincha “axborot ortiqchaligi” (information overload) muammosiga duch keladi. Bu holatda inson ongiga bir vaqtning o‘zida juda katta hajmdagi ma’lumotlar oqimi kelib tushadi va natijada tahliliy fikrlash sustlashishi mumkin. Aynan shu jarayonda raqamli savodxonlik tanqidiy fikrlashni qo‘llab-quvvatlovchi vosita sifatida namoyon bo‘ladi. Ya’ni, inson ma’lumotlarni saralash, ularni ustuvorlik darajasiga ko‘ra tartiblash va ongli ravishda qabul qilishni o‘rganadi. Bundan tashqari, raqamli savodxonlikning muhim tarkibiy qismlaridan biri bu media savodxonlikdir. Media savodxonlik orqali shaxs axborotning manipulyativ xususiyatlarini aniqlash, yashirin maqsadlarni tushunish va

kommunikativ strategiyalarni tahlil qilish imkoniyatiga ega bo‘ladi. Ayniqsa, ijtimoiy tarmoqlarda algoritmlar tomonidan shakllantirilgan kontent inson dunyoqarashiga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli, foydalanuvchi nafaqat axborotni iste’mol qiluvchi, balki uni anglaydigan va baholaydigan subyektga aylanishi zarur.

Raqamli savodxonlikning yana bir chuqur qirrasini - bu raqamli etika masalasidir. Virtual muhitda insonning xulq-atvori, muloqot madaniyati va boshqalarga bo‘lgan munosabati real hayotdagidan farq qilmasligi kerak. Biroq anonimlik va masofaviy muloqot ko‘pincha mas’uliyat hissining pasayishiga olib keladi. Shu bois, raqamli savodxonlik faqat texnik yoki kognitiv emas, balki axloqiy-me’yoriy komponentlarni ham o‘z ichiga oladi. Shuningdek, iqtisodiy nuqtai nazardan ham raqamli savodxonlikning ahamiyati ortib bormoqda. Raqamli iqtisodiyot sharoitida inson kapitalining sifat ko‘rsatkichlari tobora ko‘proq texnologik kompetensiyalar bilan belgilanmoqda. Masalan, ma’lumotlarni qayta ishlash, raqamli platformalarda ishlash yoki masofaviy hamkorlikni yo‘lga qo‘yish kabi ko‘nikmalar mehnat bozorida raqobatbardoshlikni oshiradi. Shu jihatdan qaraganda, raqamli savodxonlik ijtimoiy tengsizlikni kamaytirish yoki aksincha, uni chuqurlashtiruvchi omilga ham aylanishi mumkin.

Global miqyosda olib qaralganda esa, raqamli tafovut (digital divide) muammosi dolzarb bo‘lib qolmoqda. Turli hududlar va ijtimoiy qatlamlar o‘rtasida texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlaridagi farq raqamli savodxonlik darajasiga ham ta’sir qiladi. Natijada ayrim guruhlar axborot resurslaridan samarali foydalana olmasligi sababli rivojlanish jarayonidan ortda qolishi mumkin. Yuqoridagi omillarni hisobga olgan holda, raqamli savodxonlikni rivojlantirish uzluksiz jarayon sifatida tashkil etilishi zarur. Bu jarayon nafaqat formal ta’lim doirasida, balki norasmiy o‘rganish, mustaqil izlanish va amaliy tajriba orqali ham qo‘llab-quvvatlanishi lozim. Ayniqsa, tez o‘zgaruvchan texnologik muhitda mavjud

bilimlar tezda eskirishi mumkinligi sababli, doimiy yangilanib boruvchi kompetensiyalar tizimini shakllantirish muhimdir.

Natijada, raqamli savodxonlikni faqatgina individual mahorat sifatida emas, balki barqaror rivojlanishning strategik omili sifatida baholash mumkin. U nafaqat shaxsiy muvaffaqiyatni, balki jamiyatning intellektual va innovatsion salohiyatini ham belgilovchi muhim mezonlardan biridir.

XULOSA

Raqamli savodxonlik zamonaviy jamiyatda shaxsning samarali faoliyat yuritishi, axborotni ongli ravishda qabul qilishi va texnologik muhitga moslashuvi uchun zarur bo'lgan kompleks kompetensiya sifatida namoyon bo'ladi. U nafaqat individual rivojlanishni, balki ijtimoiy barqarorlik va iqtisodiy taraqqiyotni ham ta'minlovchi muhim omildir. Shu bois, raqamli savodxonlikni rivojlantirish uzluksiz va tizimli yondashuvni talab etadi hamda uni shakllantirish har bir jamiyat uchun ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Qosimjonova Dilfuza Hojiakbar qizi. RAQAMLI SAVODXONLIK NIMA VA NEGA U BUGUNGI KUNDA MUHIM? <https://scientific-jl.com/trt/article/view/11369>
2. Belshaw, D. (2014). The Essential Elements of Digital Literacies. CreateSpace Independent Publishing Platform.
3. Gilster, P. (1997). Digital Literacy. Wiley.
4. Martin, A., & Grudziecki, J. (2006). DigEuLit: Concepts and Tools for Digital Literacy Development. Innovation in Teaching and Learning in Information and Computer Sciences, 5(4).
5. UNESCO (2018). A Global Framework of Reference on Digital Literacy Skills for Indicator 4.4.2.